

Paweł Sobczyk, *Kościół a wspólnoty polityczne*, Warszawa: Wyd. Santiago, 2005, ss. 320.

Kościół i państwo to dwa odrębne byty, którym przyszło istnieć obok siebie. Owo istnienie powoduje, że wspólnoty skazane są na wzajemną współpracę. Obecnie obowiązująca konstytucja w art. 25 stanowi, iż racją współdziałania kościołów i związków wyznaniowych jest dobro wspólne wszystkich obywateli, którzy są w większości członkami kościołów i związków wyznaniowych. Kościół katolicki z racji posiadanej osobowości publiczno-prawnej ma zdolność za pośrednictwem Stolicy Apostolskiej do kształtowania wzajemnych stosunków z państwem za pomocą umowy konkordatowej. W obecnym stanie prawnym obie strony (Kościół i Państwo), podpisując umowę konkordatową, traktowane są jako dwa równorzędne podmioty. W przeszłości zarówno jedna, jak i druga strona dążyły do wywierania decydującego wpływu na treść umowy konkordatowej. W związku z powyższym wyróżnić można było teorię legalną oraz teorię przywileju. Zgodnie z pierwszą z nich to władza państwowa była suwerenem zdolnym do ustalania treści wzajemnych regulacji. Teoria ta była głoszona przez szkołę prawa pozytywistycznego. Z kolei teoria przywileju zakładała, że Kościół z racji posiadania misji przekazanej mu przez Chrystusa jest w stosunku do władzy państwowej społecznością doskonalszą, dlatego też w sprawach, które należą do wspólnej kompetencji obu zbiorowości, to strona kościelna kształtuje treść wzajemnych umów. Stanowisko Kościoła katolickiego uległo diametralnej zmianie podczas prac nad dokumentami Soboru Watykańskiego II. Wtedy to Kościół zrezygnował z wszelkich przywilejów, których wcześniej oczekiwał od Państwa, żądając jednocześnie równości wszystkich wyznań oraz swobody wypełniania własnych funkcji. Cała doktryna soborowa jest nacechowana duchem współpracy Kościoła katolickiego i wszelkich wspólnot politycznych.

Na temat wzajemnych relacji Kościoła i Państwa napisano już wiele monografii, jednakże ujęcie tematu, jakie zostało zaprezentowane w pracy Pawła Sobczyka, jest bardzo interesujące. Autor prześledził całą ewolucję nauczania Kościoła, która dokonała się podczas Soboru Watykańskiego II.

Sobczyk jest doktorem nauk prawnych i adiunktem na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Jego zainteresowania koncentrują się wokół prawa konstytucyjnego i wyznaniowego, a zwłaszcza statusu jednostki w państwie oraz relacji Państwo–Kościół. Jest również autorem kilkunastu publikacji naukowych

oraz kilkudziesięciu popularnych. Całość recenzowanego opracowania składa się z sześciu rozdziałów. W pracy można wyróżnić ponadto spis treści, wykaz skrótów, wstęp, zakończenie oraz bibliografię podzieloną na wykaz źródeł i literaturę. Pozytywnie należy ocenić zamieszczenie pod koniec każdego z rozdziałów wniosków, które w sposób syntetyczny ujmują rozważania dokonane w rozdziale.

Pierwszy rozdział zatytułowany jest *Geneza zasad relacji Kościół–wspólnota*. W pierwszym podrozdziale Autor omawia kwestie związane z decyzją zwołania Soboru Watykańskiego II. Przywołuje osobę Jana XXIII, który decyzję w powyższej kwestii ogłosił 25 stycznia 1959 r. w Bazylice św. Pawła Za Murami. Następnie omówił wszystkie propozycje składane na Sobór Watykański II oraz schematy dokumentów soborowych, takich jak: Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, Konstytucja duszpasterska o Kościele *Gaudium et spes* oraz Deklaracja o wolności religijnej. Autor przeanalizował również dyskusję nad poszczególnymi dokumentami. We wnioskach do pierwszego rozdziału znajduje się stwierdzenie, że „proces kształtowania się przyjętych na Soborze Watykańskim II zasad Kościół–wspólnota polityczna był długi i zmienny, a jego początków należy upatrywać w nauczaniu Chrystusa. Z drugiej jednak strony należy pamiętać, iż na konkretny model relacji patrzeć trzeba przez pryzmat czasu i miejsca, w którym on obowiązywał” (s. 86).

Rozdział drugi *Zasada poszanowania społeczeństwa pluralistycznego pod względem religijnym i światopoglądowym* skupia się na zaprezentowaniu ogólnych pojęć pluralizmu istniejących w literaturze przedmiotu, jak również odwołuje się do konieczności poszanowania przez Państwo społeczeństwa pluralistycznego. Za *Małym słownikiem teologicznym* Autor przyjmuje, że pluralizm jest to nieunikniony aspekt egzystencji stworzonej, który oznacza fakt, że człowiek i przestrzeń jego istnienia, pomimo ich jedności w Bogu, złożone są z różnych rzeczywistości. Dla Autora zasada pluralizmu stanowi zobowiązanie Kościoła i wspólnoty politycznej do uznania przez obie społeczności istnienia społeczeństwa pluralistycznego pod względem religijnym i światopoglądowym, jak również konieczność ukształtowania wzajemnych relacji na podstawie zasad pluralizmu.

Trzeci rozdział *Zasada wolności religijnej w Deklaracji o wolności religijnej „Dignitatis humanae”* zawiera wykład nauki Kościoła o wolności religijnej. Na wstępie Autor dokonuje ogólnej charakterystyki dokumentu, by w dalszej części przejść do szczegółowych kwestii. Podnosi tu problem błędnego rozumienia wolności religijnej, która dla wielu autorów oznacza relatywizm doktrynalny. W dalszej kolejności analizowane są: podstawa wolności religijnej, podmiot, przedmiot, jak również jej granice.

Obok zasady wolności religijnej w rozdziale czwartym, dotyczącym zasady poszanowania autonomii i niezależności wspólnoty politycznej i Kościoła, została przeanalizowana autonomia i niezależność wspólnoty politycznej i Kościoła. Dla Autora autonomia oznacza właściwość samostanowienia lub kierowania się własnymi prawami. Niezależność zaś to wysoki stopień autonomii jednego bytu w stosunku do drugiego, który wyklucza ingerencję jednego z nich w sprawy wewnętrzne drugiego.

W rozdziale piątym, zatytułowanym *Zasada zdrowej współpracy między wspólnotą polityczną i Kościołem*, Autor zastanawia się nad jej podstawą, celami oraz spo-

sobami realizacji zdrowej współpracy. Podstawę tejże współpracy stanowi wolność religijna osoby ludzkiej, jak również wolność Kościoła. Celami zaś są dobro osoby ludzkiej, dobro rodziny oraz dobro grup społecznych.

Ostatni rozdział odwołuje się do aktualnej sytuacji politycznej, a zatytułowany jest *Kościół a Unia Europejska*. Autor zwraca uwagę, że podstawowe wartości, które wpłynęły na kształtowanie UE, wywodzą się z idei chrześcijaństwa. Zostaje poddane analizie miejsce Kościoła w zlaicyzowanej Europie, który musi być nastawiony na współpracę z innymi religiami monoteistycznymi. Pola współdziałania Kościoła i Unii Europejskiej dotyczą ubóstwa, bezrobocia, opieki zdrowotnej, małżeństwa i rodziny, migracji oraz ekologii. Autor podejmuje się również oceny Traktatu Konstytucyjnego pod względem zgodności z nauczaniem Kościoła.

Recenzowana praca ze względu na duże bogactwo faktograficzne i zamieszczenie cennych analiz dogmatycznych stanowi solidną podstawę dla pragnących zgłębić swoje zainteresowania dotyczące problematyki relacji Kościoła z Państwem i z innym wspólnotami politycznymi.

Marek Bielecki

Katedra Prawa Wyznaniowego WZN PiE KUL w Tomaszowie Lub.